

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Horizontali Čiurlionio vertikalė

2013-05-31

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Teatras

AUTORIUS: Jūratė Visockaitė

DATA: 2013-05

Horizontali Čiurlionio vertikalė

Jūratė Visockaitė

LNOBT didžioji rausva uždanga atitraukta, sceną aklinai dengia juoda užsklanda, o jai pakilus, trečdalį erdvės kairėje scenos pusėje užstoja tvirtai išbrėžtos lygiagrečios vertikalės; gilumoje boluoja grūdėtos faktūros ekranas ir grubiai išpjauta pažįstamo miško linija. Iki blizgių grindų leidžiasi ir kyla iš juostelių suformuoti stulpai, primenantys mūsų šiandieninio genialaus emigranto Žilvino Kempino tūbas. Įžangoje įėjus artistams kairioji griežtai suliniuota pusė mūsų akyse ima mirguliuoti, kelia apgaulingą optinį efektą, kuris trikdo ir kažką pasislinkusio jau pranašauja. Scenografija keisis nežymiai, bet iš esmės, iš spektaklio vidaus – herojus serga, jo psichika krinka, todėl visos pasaulio linijos ims virpėti, vertikalės plonės ir lengvės, kristalo struktūra keisis, atnešdama suirimą, beprotystę.

Naujojo baleto „**Čiurlionis**“ scenografija – įkvepianti, išgryninta, skambanti. Lenkų dailininkų kvartetas (D. Marszalek, J. Skrzynecka, E. Krasucka, M. Igielskis) savo prieš šimtmetį gyvenusį kolegą ištyrinėjo ir, atrodo, pamilo atsargia meile – M. K. Č. kūryba transformuojama pagarbiai, dekoracijos pasisavina tik kuklią genijaus citatą ar spalvos atšvaitą, vaizdo projekcija tapybos kūrinius, eskizus, faksimiles pablukina, nekiša jų be reikalo ir proto; sena Varšuvos ir Peterburgo fotografija, linksmi permaišyta su kokia nors iškirpta, ant viršaus uždėta ir vos vos animuota žmogaus figūrėle ar mašinėle, formuoja ekrane subtilią retrospektyvą.

Scenoje dar „vaidins“ geležinė ligoninės lova ir virš jos pakibęs šviestuvo skritulys – menininko vienutės atributai.

Šituose „paveikluose“ pasirodantys baleto artistų siluetai išsyk pritampa, netrukdo, pragysta judesiu, kartais net, suskambus baleto kompozitoriaus Giedriaus Kuprevičiaus ryškesniam akordui, tampa tarsi gyvomis natomis atgijusioje penklinėje. Spektaklio „Čiurlionis“ bendras intelektualus prislopintos grafikos poveikis yra mums neįprastas ir paveikus.

Choreografas ir režisierius lenkas Robertas Bondara – jaunas ir pats dar šokantis

artistas, matyt, todėl jo į sceną išvesti mūsų teatro šokėjai atsinaujina, keičiasi, ne tik nusileidžia nuo puantų ant basų puspisrščių, bet prie savo atskiro choreografinio numerio mėgina priėti išsilaisvinę ir individualiai. Laikui bėgant turėtų suvešėti ir jų dramatinė vaidyba – be jos čia neapsieisi, nes Kuprevičius sukūrė iš anksto nulemtą žmogaus menininko tragediją.

Tą žanrinę diktatūrą, kompozitoriaus ir libreto autoriaus pasirinktą katastrofinę intonaciją režisierius vis dėlto sunkiai pakelia. Smulkiuose choreografiniuose piešiniuose Bondara yra neišsemiamas, tačiau veiksmo motorika kartas nuo karto buksuoja – jos gi neužkursi įsinešta šachmatų lenta, lagaminu ar krūvele demonų, su reperų kapišonais plevėsuojančių pažeme. Režisūrai dailininkų padovanotos vertikalės gražiai pasitarnauja mizanscenoje su herojaus kūno pakylėjimu transo būsenoje, su jo atskirtomis kūno dalimis, lyg baisiame sapne lendančiomis pro sukarpytą uždangą. Įdomiai išnaudojami herojaus dvilypumo ir dviejų jį atliekančių artistų sugretinimo momentai: herojai guli ant nugarų ir, matyt, stebi tuos dangumi plaukiančius čiurlioniškus debesis; herojai sinchroniškai rūko ir galvoja tą pačią įkyrią mintį; herojai bando gelbėtis per mylimą moterį – jinai nuolat mėgina tapti dar viena atrama, bet jos glėbys ir vienam, ir kitam Mikalojui yra tik laikina priebėga.

Finale režisierius sustato jaudinantį „gyvajį“ M. K. Č. paveikslą: choro (visą laiką dainavusio už kulisų) artistai su juodais skėčiais lydi lovą-katafalką į tolimas... Bet avanscenoje lietaus dulksnoje trumpai minutei vis dėlto išvystame vienišą ir į amžinybę užvertusį galvą Mikalojų.

Deja, lova Pustelniko ligoninėje yra stacionarus šio pastatymo epicentras. Net trys moterys – Marija, Bronislava, Sofija – sukasi aplink herojų ratilais, tačiau jis kaip koks tradicinis baletinis prakeiktasis princas yra pažymėtas lemties ir lova traukia jį kaip magnetas.

Kuprevičius teigia: „...paveiksluose ir muzikos kūrinuose, laiškuose ir fotografijose užfiksuotos neįtikėtinais šviesios ir viltingos vizijos. Čiurlionio kūryba man niekada nebuvo tamsi ar beviltiška.“ Taip, būtent taip! Ir ką gi? Pats apsiėmęs rašyti libretą (et, tai ne pats svarbiausias dalykas balete...) ir, matyt, vėliau patarinėjęs režisieriui, Kuprevičius pasiklydo tarp trijų pušų. Čiurlionio pasaulis, kurį jis – visi mes gerai tai žinome – „vaizduojasi kaip didelę simfoniją“, nusileido ant žemės ir virto kankynių virtine, diagnoze, faktiškai paskutiniaisiais ligotais gyvenimo metais, nors baletu programoje buvo deklaruotas M. K. Č. portretas. Taigi, savižudiška Lietuva gavo dar vieną savižudišką spektaklį. Simbolinė Čiurlionio vertikalė, su kuria mes visi tapatinamės, kuri įaugo mums į kraują, tapo horizontalia nelaimėlio istorija.

Stereotipiškai tokiu kankiniu kiekvieną genijų mes ir įsivaizduojame, taip sakant, patys velkamės jo kasdienius marškinius ir pašome jam aureolę. Tačiau tikrasis genijaus gyvenimas juk vyksta jo kūrinuose! Ir M. K. Č. nutapytos ir sugrotos simfonijos spinduliai yra svarbiausi. Ir ypač dabar.